

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА I

БРОЈ 1

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

THE SASA LIBRARY FORUM

YEAR I
VOLUME 1

Accepted on June 18th 2013, at the 6th meeting of the SASA Department of
Languages and Literature, following the reviews of academician
Nada Milošević Đorđević and academician *Predrag Piper*

Editor-in-chief
Corresponding member
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2013

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА I
БРОЈ 1

Примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности
од 18. јуна 2013. године, на основу рецензија академика
Наде Милошевић Борђевић и академика *Предрага Пипера*

Уредник
дописни члан
МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД
2013

Издаје
Српска академија наука и уметности

Технички уредник
Мира Зебић

Тираж 450 примерака

Штампа
Colorgrafx, Београд

© Српска академија наука и уметности, 2013

САДРЖАЈ

<i>Увод</i>	7
<i>Foreword</i>	9
ПРИКАЗАНЕ КЊИГЕ УТОРКОМ У САНУ (17. XII 1991 – 21. VI 2011)	11
ТРЕБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ (8. XI 2011 – 11. XII 2012).....	61
<i>Стари Грци : портрет једног народа / Иван Јордовић</i>	63
<i>Радост препознавања / Нада Милошевић-Ђорђевић</i>	79
<i>Жива реч : зборник у част проф. др Наде Милошевић-Ђорђевић / уредници Мирјана Детелић, Снежана Самарџија</i>	79
<i>Сентандреја : српске повеснице / Динко Давидов</i>	89
<i>Српска стематографија : Беч 1741. / Динко Давидов</i>	89
<i>Капија Балкана : брзи водич кроз прошлост Београда / Светлана Велмар-Јанковић</i>	99
<i>Лаза Костић / приредио Љубомир Симовић</i>	105
<i>Лаза Костић : 1841–1910–2010 : [зборник радова] / уредник Љубомир Симовић</i>	105
<i>Топонимија Пивске планине / Радојка Цицмил-Реметић</i>	123
<i>Српска енциклопедија. Том I. Књ. 1–2</i>	135
<i>Надмени савезник и занемарено српство : британско-српски односи (1875–1941) / Драгољуб Р. Живојиновић</i>	153

<i>Дечанска пустиња : скитови и келије манастира Дечана / Даница Поповић, Бранислав Тодић, Драган Војводић.....</i>	161
<i>Српска државност у средњем веку / Милош Благојевић.....</i>	169
<i>Грамматика и лексика у словенским језицима : зборник радова с међународног симпозијума / главни уредник Срето Танасић.....</i>	177
<i>На траговима Војислава Ј. Ђурића / уредници Дејан Медаковић, Цветан Грозданов.....</i>	191
<i>Дан Библиотеке САНУ посвећен дугогодишњем управнику Библиотеке академику Никиши Стипчевићу.....</i>	197
<i>Птице : књижевност, култура / одговорни уредник Никола Тасић ; уредници Драган Бошковић, Мирјана Детелић.....</i>	207
<i>Друштвена и политичка мисао и делатност Владимира Јовановића : зборник радова са научног скупа одржаног 22. и 23. маја 2008. год. / уредници Михаило Марковић, Александар Костић.....</i>	217
<i>Кардиологија / уредници Миодраг Остојић, Владимир Кањух, Бранко Белеслин.....</i>	227
<i>Голи оток. Књ. 1–5 / Драгослав Михаиловић.....</i>	233
<i>Флора Србије. 2 / уредник Владимир Стевановић.....</i>	245
<i>Истакнути српски лекари и професори. Књ. 1 / Радоје Чоловић.....</i>	251
<i>Др Лаза К. Лазаревић – живот и дело : [зборник радова са научног скупа] / [уредници Радоје Чоловић, Брана Димитријевић].....</i>	251
<i>О песмама, поемама и поетици Матије Бећковића : зборник радова / [уредници Јован Делић, Драган Хамовић].....</i>	259
<i>Рачунарска интелигенција у саобраћају / Душан Теодоровић, Милица Шелмић.....</i>	269
<i>Саборно гробље у Сентандреји : прошлост и натписи / приредили Наташа Вуловић, Марија Ђинђић, Владан Јовановић, Данијела Радоњић, Димитрије Е. Стефановић (уредник и аутор уводних студија).....</i>	273
<i>Именик аутора, уредника и говорника.....</i>	281

УВОД

Делови укупне делатности САНУ јесу и приказивање књига и зборника у издању Академије, књига и зборника чији су писци и уредници академици, као и приказивање издања института и центара чији је САНУ оснивач. На тај начин се обнародују и оцењују резултати научних пројеката и личног доприноса чланова САНУ. Приказивање књига уторком у САНУ започето је 1991. године и непрекидно траје до данас. Од новембра 2011. године програми се одвијају под називом *Трибина Библиотеке САНУ*. Када је Академијин Извршни одбор то прихватио, истовремено је усвојио и текст који се штампа на свакој позивници:

„Трибина Библиотеке САНУ основана је да приказује јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области науке и уметности. Први уредник Трибине био је академик Никша Стипчевић, управник Библиотеке САНУ од 1991. до 2011. године.

Од октобра 2011. године уредник Трибине је дописни члан Миро Вуксановић, управник Библиотеке САНУ.”

Од новембра 2011. прикупљају се текстови написани за Трибину. Сви говорници су добили замолнице да своје прилоге дају за објављивање, али се нису одазвали они који су говорили без написаног текста. Због тога и није могао овај збир радова да буде целовит.

Приказане публикације дате су у хронолошком реду, са основним подацима (наслов, аутор или уредник, место издања, издавач, година). Испод тога, по редоследу казивања на Трибини, уписана су имена говорника с њиховим академским и научним звањима. Потом стоји датум када је књига приказана. Кратка реч уредника, на почетку, изговорена да служи као повезница с беседама које најављује, написана је као израз поштовања према књизи, говорницима и послу на уређивању Трибине. Беседе о приказаним књигама објављују се без измена, како су их аутори послали. Ако неко није дао текст, остаје забележено да је говорио.

У првом делу годишњака презентовани су сви програми од 1991. до половине 2011, под насловом *Приказане књиге уторком у САНУ*, са основним подацима и именом уредника академика Никше Стипчевића.

Други део годишњака *Трибина Библиотеке САНУ* има и такав наслов, са назначеним временским распоном и именом уредника. Потом се нижу беседе о приказаним публикацијама.

Регистар бележи имена поменута у годишњаку, а садржај наслове публикација и ауторе, односно уреднике.

Покретањем овог годишњака прибирају се чињенице које су део историје САНУ, скреће се пажња на Академијину издавачку делатност, упознаје се научна и остала јавност са стваралачким активностима академика и даје се сведочанство (које нажалост није потпуно) о елитном месту за приказивање књига.

С таквим намерама креће први број *Трибине Библиотеке САНУ*. Предлог за покретање *Трибине*, као нове серије, подржали су Савет Библиотеке, Одељење језика и књижевности, Издавачки одбор и Извршни одбор, а одлуку је донело Председништво САНУ 5. априла 2013. године.

Стручне сараднице у припреми приказивања књига биле су библиотекарке Љубинка Васић од 1991. до 2010. и Биљана Јоцић од 2010, у сарадњи са запосленима у Библиотеци и заједничкој служби САНУ.

април 2013.

М. В.

FOREWORD

Among many activities of the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA) there are public presentations of new monographs or collected papers published by the SASA, written or edited by SASA members, as well as new editions published by SASA institutes and centers. In this way, the results of scientific projects and personal contributions of SASA members are presented to the public eye and made available for assessment. The public presentations of books at the SASA on Tuesdays have been taking place since 1991. As of November 2011, the programmes have been running under the name *of the SASA Library Forum*. Once the Executive Council of the Presidency adopted the new name, it simultaneously approved the content of the text printed on every letter of invitation for the Forum:

“The SASA Library Forum was established so as to present to the public eye new books on science and arts written by SASA members, new SASA publications and the editions of SASA institutes. From 1991 to 2011 Nikša Stipčević, the director of the SASA Library, was the first editor-in-chief of the SASA Library Forum.

Since October 2011, corresponding member Miro Vuksanović, the director of the SASA Library, has been the Forum’s editor-in-chief.”

Since November 2012, the texts of the speeches uttered at the Forum have been collected. All participants received letters of request to hand in their speeches for publication; however, those who gave a speech without prior having prepared a written text did not answer the call. Hence this collection could not have been an integral one.

The publications presented at the Forum are listed chronologically, offering basic information (the title, author or editor, the place of publication, the publisher, and the year of publication). Beneath these, according to the Forum addressing turns, the names of participants accompanied with their academic and scientific titles are written. Afterwards, the date when the Forum was held is given. A short opening word by the Forum’s editor-in-chief follows, uttered in order to serve

as a link to the ensuing speeches, written out of admiration and respect for the publication presented, the participants and the editing task he was entrusted with. The reviews on the books presented are given with no alternations, in the original form the authors handed in. If someone has not submitted a text, their name is nevertheless mentioned among the participants.

The first part of this annual, entitled *The books presented on Tuesdays at the SASA*, brings a list of all programmes held in the period 1991-2011, basic information on the presentations and the name of the first editor-in-chief, academician Nikša Stipčević.

The latter part of *the SASA Library Forum* annual bares the same name, providing information on period when the Forums were held and the name of the editor. There after, the speeches on the books presented ensue.

Index provides names mentioned in the annual whereas the contents include titles of the publications presented, names of the authors, that is, editors.

By commencing this annual publication, the facts that marked the history of the SASA have been compiled, attention is drawn to the publishing activity of the Academy, scientific and non-scientific audiences are informed on creative endeavours of academicians and a sort of a testimony (though unfortunately not a complete one) about an exclusive spot where books are presented is given.

These were intentions that inspired the initiative for the first volume of *the SASA Library Forum*. The proposal to establish *the Forum* as a new Academy series received support from the Lybrary Council, Department of Language and Literature, Publishing committee and the Executive Council of the Presidency, whereas the Presidency passed the decision on April 5, 2013.

Librarians who assisted in the organization of the Forums were Ljubinka Vasić (1991-2010) and Biljana Jocić (since 2010) in cooperation with other Library and Academy employees.

April 2013

M. V

Птице : књижевност, култура / одговорни уредник Никола Тасић ; уредници Драган Бошковић, Мирјана Детелић. – Крагујевац : Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Крагујевцу, 2011.

Говорили: дописни члан Александар Лома
др Мирјана Детелић

У Београду, уторак 15. мај 2012. у 13.00 часова.

ПТИЦЕ ОКО КРАГУЈА

„Крагујевац је једини град у Србији који је по птици добио име и који је остао у изреци да га је киша заобилазила. Ово друго, о изреци, неко је већ објаснио и о томе на овако сувотном месту не треба језик квасити. Занимљиво је оно с почетка.”

Тако је рекла особа А.

„Нисам сигурна да смо своје у *обичај узете ријечи*, како их је називао Вук, редом и потанко разјаснили. Досетљиви јесмо у поетском и другом стварању, а не знам да ли смо такви у откривању тајни које смо створили.”

Тако је рекла особа Б.

„Мудрујеш, особо Б, по начину који нас одводи у некорисна казивања, а опет и сама мислим да су само невешта казивања некорисна.”

„И ти се *китиш мудринама* као у свадбарској молитви. Па се врати, таква или друкчија, имену шумадијског средишта.”

„Хоћу. Одмах сам рекла да му је назив по птици, по крагују, по имену, ретком, па зато и лепом и необичном.”

„Зар то није довољно за увод у говор о једној лепој и необичној књизи, коју је исписало на десетине руку, на више језика, у међународном сагласју, од гатки, стихова народних и загонетки до сонетних и других облика наших писаца?”

„Јесте за увод, али је згодно и за крај. Но да најпре кажемо име књиге која је на данашњој Трибини Библиотеке САНУ. Наслов је усамљен: *Птице* (па две тачке), па - *књижевност* (па запета), па – *култура*.”

„Јасно. Птице су *улетеле* у књижевност, у културу. *Полеће соко са вите јеле. Полећела два врана гаврана. Ожени се врабац подунавац. Паун пасе, трава расте! У црвене коке наврх главе врата. Правим птицу од мало ваздуха и ватре...*”

„Да. Управо тако, за полаз, за научна разматрања, за поредбе које нас изненађују, јер су нове, први пут у нас тако скупљене, у јато тумачења, у јато над јатима кодова словенских култура, већ виђених.”

„Ко је то урадио, када и где? Ко је зборник објавио? Све то ваља рећи. По реду и заслуги. Као што правда тражи.”

„Огледе о птицама у зборнику крагујевачком, у едицији *Лицеум*, у књизи 14, написало је петнаест дама (Биљана, Сузана, Мирјана, Јасмина, Снежана, Светлана, Зоја, Марија, Антонија, Персида, Весна, Александра, још једна Јасмина, Лидија и још једна Марија, чија су презимена Сикимић, Мирјанић, Детелић, Мојсијева-Гушева, Самарџија, Торњански-Брашњовић, Карановић, Панић, Сардија-Киш, Лазаревић ди Ђакомо, Малбашки-Пуповац, Петровић, Ахметагић, Делић и Лојаница), а с њима: Андреј Фајгељ, Предраг Милошевић, Никола Бубања, Дејан Ајдачић, Слободан Владушић, Часлав Николић и Желимир Вукашиновић.”

„Видим да је мушко писмо у приличној мањини. То је природно. Жене лепше осећају како крила не маре за земљину тежу. За мушкарце је то тежи посао. Допада ми се што си на нашем скупу, на издигнутом месту, поименице наређала 22 углавном млада научика.”

„То је најмање што сам могла да учиним, јер су нешто занимљиво, привлачно и читљиво учинили. Досетили се. Домислили. О свему по српским и иностраним примерима, с поузданим изворима, с вишејезичном литературом, неочекивано добро.”

„Хвала ти, особо А, што си и тако окренула пажњу на Центар за научна истраживања чији су онивачи САНУ и Универзитет у Крагујевцу, на сарадњу Центра, у овом послу, са тамошњим Филолошко-уметничким факултетом. Показала си да огранак не постаје окрњак (како се понегде чује).”

„Ако тако и буде, на исто место, редовно ће слетати птице које певају и говоре, о којима се пева и говори.”

„И кажи, за крај, која ће птица бити у центру, када си већ поменула Центар, и кажи своје обећање за завршетак.”

„Усред великог јата које се смирило у књизи слетеће птица која се не помиње у уводу, у насловима, у сажецима и кључним речима.”

„Која је то птица?”

„То је птица крагуј.”

„Крагуј се не помиње?”

„Нисам га нашла. Признајем грешку унапред.”

„И треба да признаш грешку, јер је крагуј ређе име за разне птице из породице јастребова и соколова, друго име за орла, за оног супа што прати војску, за читав азбучник из радова у зборнику који с разлозима похваљујеш.”

„Све оне тамо лете око крагуја као киша око Крагујевца.”

„Остави досетке. Ствар је озбиљна. Одакле би дошла таква збирка малих открића ако неће из града који има име птице у свом имену?”

Но реци ко ће о томе на тражен начин - стручно, прецизно, аналитично.”
„О томе ће, и тако, професор Александар Лома, дописни члан САНУ, писац (уз остало) и компаративног огледа *Два врана гаврана*, и уредница књиге (с академиком Николом Тасићем, с професором Драганом Бошковићем) која је написала оглед *Епска птица лабудница*, доносилац већег дела овог посла др Мирјана Детелић.” „Нека почну.”

(Уводна реч уредника)

М. В.

АЛЕКСАНДАР ЛОМА

Да библиотека „Лицеум” није у дизајнерском погледу унификована са својим светложутим корицама и грбом издавача, Центра за научна истраживања САНУ и Универзитета у Крагујевцу као јединим сликовним елементом, корице ове књиге, четрнаесте у тој серији, могли су најприкладније украсити староегипатски хијероглифи. Настало пре више од пет хиљада година, хијероглифско писмо, које је више од било којег другог чувало спољашњи пиктографски вид, пружа нам најстарији и најочитији пример преливања архајског поимања света у сликовни, а онда и у језички код. А оно је крцато ликовима птица и птичјим атрибутима. Сам изумитељ писма, бог Тот, представљан је у лику ибиса; Сунце као соко, Хорус, а Хорусово „око соколово” попримило је значење симбола космичког поретка који се увек изнова успоставља; птичје перо означава богињу Маат која отеловљује тај поредак, а сива чапља, чија појава у Египту коинцидира са плодноним годишњим изливањем Нила, прерасла је у феникса, симбол васкрсења из сопственог пепела. Разноврсне представе о птицама су можда не тако сликовито изражене, али подједнако дубоко укорене у свим културама света и представљају захвалну тему у изучавању културног наслеђа разних раздобља и поднебља. Оно што је побуђивало од најранијих времена људску машту је њихова другост, која се заснива на човеку страном моћи летења, што их у нашим очима одваја од осталих животиња и повезује са оностраним, чинећи их неком врстом посредника између људи и богова; ови други, на пример Атина код Хомера, приказују се често у лику птице која долеће са неба, или Олимпа, међу људе, а веровање да сам човек, након своје смрти, поприма неку другу, нову егзистенцију, нашло је широм света свој израз у представи о сеновитим птицама. У овом зборнику, прилог Сузана Марјанић из Института за етнологију и фолклористику у Загребу, бавећи се душом као постморталном птицом (или лептирицом) у фолклору словенских народа, оцртава универзалну распрострањеност и древност таквих веровања, од шаманистичких представа пониклих у палеолиту до

староегипатске птицедуше Ба. На другом временском полу стоји прилог Дејана Ајдачића са универзитета Тарас Шевченко у Кијеву о ванземаљским птицама у словенској научној фантастици: то су циновске и „друкчије” птице са Венере у делу Александра Бељајева; „механичке птице” са Марса у роману Алексеја Толстоја; крилата разумна бића са Сиријуса Георгија Мартинова ... Ваља напоменути да је колега Ајдачић пре десетак година на исту тему, „Птице”, приредио једну, осму свеску часописа *Кодови словенских култура*. Према њома обухваћених десет фолклористичких, етнолингвистичких и компаративномитолошких прилога аутора из Србије, Русије и Бугарске, овај зборник садржи двадесет и две студије са широм тематиком, од усмене традиције до савремене књижевности, а видокруг му није ограничен словенским светом. Разноврсношћу и квалитетом свога садржаја он оправдава тематско опредељење својих приређивача, доказујући да има ванвремених и захвалних тема којима се можемо увек изнова враћати.

Поред два већ поменута рећи ћу нешто и о преосталих двадесет прилога, не оним редоследом којим се они нижу у књизи, већ полазећи од властитих интересовања и знања. Стога почињем птицама у словенској усменој епизици и текстом једнога од приређивача зборника, колегинице Мирјане Детелић. Она за полазиште узима један, како би се данас рекло, „родни” проблем, већ уочен у класичној митологији а присутан и у словенској традицији. Лабуд, који је женско у лику Леде са којом се здружује Зевс-орао, постаје мушко у склопу млађега Аполоновог култа, где поприма нову, соларну симболику. Додаћу да су Аполонови лабудови истовремено симбол музичке уметности и да то може бити стара црта везана за богадошљака са хиперборејског севера; мотив лабудова који се претварају у струне на лири новорођеног бога у Калимаховој химни Делском Аполону већ је упоређен са лабудовима као метафором за струне у словенској антители на почетку староруског „Слова о полку Игореве”. Но метафорична и симболична значења лабуда изводе се првенствено из његове беле боје (уп. у нашој антители *шта се б'јели у гори зеленој / да л'је снџег или лабудови*). Из белине проистиче симболика чистоте рода и порекла у неким пророчанским сновима; занимљиво је запажање да то што се у руским епским песмама као ловина јављају упоредо лабуд и гуска или патка (*утка*), а код нас само *утва* (*златокрила*) може бити у вези са тотемистичким вредновањем лабуда код јужних Словена. Друга разлика је та што је руска реч *лебедь* женског рода, па се у биљини о Михајлу Поткику главна јунакиња – чаробница, способна да поприма животињска обличја (појављује се у виду златороге кошуте), формулаично назива *Марџа лебедь бела*, а наша *лабуд* је маскулинум, те бројни епски јунаци јашу на *лабуду коњу бијеломе*. Сliku о птицама у нашој народној епизици допуњава текст Андреја Фајгеља, где срећемо сокола као симбол јунаштва, гаврана као доносиоца злих гласова, кукавицу као метонимију за уцвелену мајку. Два рада новосадских аутора баве се птицама

у српској народној лирици и обредном фолклору. Зоја Карановић гаврана и сокола који алтернирају у три сватовске песме Вукове збирке интерпретира као медијаторе иницијације, у духу ван Генепових „обрета прелаза”, а Светлана Торњански Брашњовић разматра симболику врапца у обредном фолклору, користећи компаративни словенски материјал који је прикупио Александар Гура; њен закључак гласи да врабац стоји у вези истовремено са култом плодности и култом предака. Следећи пар чине два рада посвећена птицама у нашим народним загонеткама, где се загонета и птицама и о птицама, па, на пример, лабуд без крила значи снег, а чудотворац који својом песмом васкрсава мртве у одгонци је петао. Иако полазе од истог материјала, Новаковићеве збирке, ови радови се не преклапају већ узајамно допуњавају. Снежана Самарција своју пажњу усредсређује на симболична значења птица, а Биљана Сикимић на структуру паремиолошког текста, који сагледава у ширем словенском и балканском поредбеном контексту. Птице у народној прози има за тему прилог Јасминке Мојсијеве Гушеве из Скопља, која приповетку о Силјану који се због непослушности према родитељима претворио у роду интерпретира у смислу националне самосознаје Македонаца. Птице као мотив средњовековне књижевности и уметности предмет су трију радова. Предраг Милошевић из Београда разматра га упоредо у књижевним текстовима и ликовним остварењима Византије. Антонија Зарадија Киш из Загреба бави се мотивом рајске птице у хрватскоглагољским егземплима, малој књижевној форми у служби хришћанске проповеди. У једном од њих реч је о монаху који је павши у искушење да се врати световном животу доживео чудо; шетајући се, наишао је на шумицу у којој је једна птица тако умилно певала да се дуго задржао слушајући њену песму; вративши се у манастир, није затекао никога од њему познате братије; испоставило се да је у међувремену прошло двеста година. Марија Панић из Крагујевца одводи нас у средњовековну Француску. Њен предмет бављења су бестијарији, средњовековни књижевни жанр проистекао из латинских верзија грчког Физиолога, који је вероватно настао у Александрији у II в. по Хр., а превођен је и на разне језике хришћанског Истока, укључујући и српкословенски. У тој врсти списа се понашање појединих животиња узима као пример за моралну поуку људима у хришћанском духу, што је случај и са већином француских бестијарија, у којима поред обичних птица одомаћених у Европи фигурирају и неке егзотичне и фантастичне, као феникс. Посебно је занимљив *Le bestiaire d'amour* Ришара де Фурнивала, који одступа од правоверног тумачења и своје интерпретације ставља у службу освајања женских срдаца. Прелазећи у нови век, препознајемо, посредством Николе Бубање из Крагујевца, и у делу Џона Милтона нешто што је прикладно названо „еротолошким авијаријем”, премда није, како би неко очекивао, реч о Афродитиним

птицама врапцу и голубу, већ о славују, корморану и фениксу. Орловима: једноглавим, двоглавим и троглавим бави се Персида Лазаревић ди Такомо са универзитета Габријеле Данунцио у Кјетију-Пескари, анализирајући њихову књижевноисторијску и хералдичку симболику на обе стране Јадрана, тј. у Италији и код јужних Словена крајем XVIII и у XIX веку; прича почиње шестим певањем Дантеове „Божанствене комедије”, а у њој су, са наше стране, између осталих Доситеј и Његош. Тиме долазимо до повеликог блока радова посвећених птицама у новијој српској књижевности. Весна Малбашки-Пуповац из Новог Сада пише о симболици птица у митотворној поетици Ђорђа Марковића Кодера, код кога се реалне птице, као голуб, ждралови и лабудови, мешају са фантастичним „велезанкама”, „веслиоцима” и „светим птицама”. Александра Петровић из Јагодине разматра вишеслојна значења птица у песмама Растка Петровића, а Јасмина Ахметагић из Новог Пазара артифицијелне птице: феникса, жар-птицу, утву златокрилу у поезији Бранка Миљковића. Слободан Владушић из Новог Сада описује лук депоетизације који води од романтичарских орлова и „сићаних славуја”, преко симболистичког Бодлеровог албатроса до кокошке у песмама Миодрага Павловића и Васка Попе. Лидија Делић из Београда посматра „Гавранов монолог” Ивана В. Лалића у широком компаративном контексту, са полазиштем у библијској прича о потопу и кругом асоцијација који се шири на народну епску песму, Поовог гаврана и митолошког гаврана-демијурга код народа североисточне Азије и северне Америке и тако спушта до најдубљих културних слојева. Од наших прозних писаца заступљени су Миодраг Булатовић са својим црвеним петлом који лети према небу у прилогу Часлава Николића и Борислав Пекић чију „ласту-самоубицу” Марија Лојаница, такође из Крагујевца, пореди са „птицом на жици (Bird on the wire)” из култне песме канадског кантаутора и песника Леонарда Коена. Филозофска проблематика нашла је своје место у зборнику текстом Желимира Вукашиновића из Београда о Ничеовом Заратустри и птицама.

Време нам није дозволило да се поближе задржимо на појединим прилозима у овом зборнику који би то заслуживали, али се надамо да ће и оно што смо стигли да кажемо бити бар неке подстицај да га узме у руке. Уредници заслужују признање што су призвали све те птице небеске да се сјате међу корице једне књиге која сада, по њиховим уводним речима, „полеће” у сусрет читалачкој публици. Желимо јој висок узлет и дуг лет, а такође много будућих успеха и дуго трајање серији Лицеум и крагујевачкој испостави САНУ. Овакви издавачки подухвати потврђују њен значај не само за локалну средину, већ и за целокупну српску науку и културу.

МИРЈАНА ДЕТЕЛИЋ

Зборник радова *Птице у књижевности и култури* изашао је 2011. као 14. свеска Лицеума, серијске публикације Центра за научна истраживања у Крагујевцу, и то као седма по реду књига коју је уредио и објавио Одсек за језик и књижевност тога центра. Да вас подсетим које су то све књиге биле: *Од мита до фолка, Култ светих на Балкану 1 и 2, Избегличко Косово, Живот у енклави, Злоупотреба историје у српској књижевности од 1945. до 2000.* и ове *Птице*. Њихови уредници били смо др Биљана Сикимић, професор Драган Бошковић и ја. Не треба ни да вам кажем да смо све време радили из чистог научног ентузијазма јер су финансијска средства која смо добијали увек била недовољна.

Али то што смо радили са ниским буџетом, не значи да нам критеријуми нису били високи. Све књиге које је Одсек објавио прошле су исту процедуру: тема је изабрана, образложена и прихваћена, Министарство за науку је одобрило финансијска средства, организован је циклус од – по правилу – седам предавања у Народној библиотеци у Крагујевцу, и тек је после свега тога склопљена и одштампана сама књига. Историја *Птица*, међутим, има и једно додатно поглавље: овај зборник је само прва од три фазе једног ширег пројекта који је такође замишљен и инициран у Одсеку за језик и књижевност. Другу фазу чини зборник радова о „гујама и јакрепима” (наслов је заправо једна врло важна епска формула), а трећа фаза је синтетичка књига најбољих прилога из прва два зборника која ће се, под насловом *Летачи и гмазови* и преведена на енглески, путем размене, поклона и куповине послати у свет. In spe.

Практичан разлог за иницирање овог пројекта је лако схватити. У Србији се науком – рачунајући ту и све универзитетске професоре – бави свега 12.000 људи. (Ови подаци су добијени из Министарства за науку и просвету, претпостављам да су тачни.) Од тога се хуманистичким наукама бави у најбољем случају једна четвртина – дакле, око 3.000 људи. Између њих, свега је 100 до 150 професионално везано за антропологију књижевности, фолклористику и истраживање књижевних поетика. Будући да смо тако малобројни, да пишемо на малом језику, о темама које јесу универзалне али су везане за мали народ, све што објавимо ми заправо причамо једни другима – што ће рећи сами себи. Не морамо бити нарочито срећни што је енглески језик данашња lingua franca – латински је био лепши, али морамо учинити тачно оно што треба да бисмо стигли у свет и коначно почели да утичемо на формирање слике о нама. Иначе ће Авдо Међедовић (а не Филип Вишњић) за сва времена остати симболички бард гусларских епских песама на српскохрватском језику.

Научних разлога за овај пројекат има много, а ја ћу издвојити само један. Доводећи летаче и гмазове у контекст књижевности и културе, ми заправо указујемо на митску вертикалу, на крајње тачке које маркирају

небески и подземни свет и све што остаје између. Оваква слика света је и иначе својствена културама класификаторног типа, а то су практично све данас познате традицијске културе. Једини начин да схватимо колико је велики и значајан њихов утицај на наш данашњи начин живота и мишљења, на данашње културе аналитичког и дисоцијативног типа, јесте да се акрибично и одговорно бавимо традицијом. Ове књиге и овај пројекат треба да послуже управо томе.

И тако, пошто су *Птице* успешно пуштене у свет, *Гује и јакрени* су прошли исту стандардну процедуру: циклус предавања је одржан, књига је у прелому, ускоро ће ући у штампу, али не као Лицеум број 15 – што би било природно и очекивано, већ као посебно издање Балканолошког института САНУ. Не зато што нам стари издавач није био довољно добар, не ни зато што смо нашли бољег издавача, већ зато што Лицеум број 15 уопште никада неће угледати светлост дана. Центар је добио нову управу, на челу са академиком Гутманом, и тој управи Лицеум није потребан. Није јој више потребан ни Одсек за језик и књижевност, нити – уосталом – ниједан други одсек. Ни они више неће постојати, како сам незванично обавештена. Ова одлука – колико је неочекивана и изненадна за све који су у протеклих 20 година имали неког посла са крагујевачким Центром – толико је до данашњег дана остала необјашњена и необразложена. Јавности никад није предочено, званично или незванично, зашто је она донета, због чега су биле потребне тако драстичне мере, шта је то у раду Центра било лоше или неуспешно да га је практично требало угасити. Да вас подсетим: оснивач и први управник Центра био је академик Драгослав Срејовић. Ја сам потпуно уверена да његова структура и начин рада нису реализација идеје једнога човека, већ – знајући начин рада у Академији – стручног тела које је радило и доносило одлуке под надзором Академије и њеног Извршног одбора. Крагујевачки центар је био успешан и радио је добро и на задовољство свих, у чему му структура није ни најмање сметала.

Ја, уосталом, не могу говорити о раду у другим одсецима, али о Одсеку за језик и књижевност могу јер сам последњих 15 година била његов секретар, а ту сам дужност 1996. преузела од академика Предрага Палавестре. Ако књигама које сам поменула на почетку додамо и два зборника које Одсек није приредио али им је уступио термин и серијски број (*Грчко-српски односи* и *Слика балканске жене у немачким путописима 18. века*), онда тај број скаче на 9, а у односу на укупно 14 то је заиста добар просек. Сви наши темати – почев са зборником *Од мита до фолка* па све до *Птица* – веома су добро примљени у научној јавности, а већина се више ни не може набавити јер су тиражи исцрпљени. Ви сви знате како је тешко пласирати научну књигу данас, а ја сам – само пре који дан – колегама у загребачком Институту за фолклор послала своја последња, лична два примерка *Култа светих на Балкану* јер се на другом месту више не могу наћи. Та успешна линија је, дакле, пресечена и, говорећи данас о

Птицама, ми заправо представљамо јавности балканску верзију последњег Мохиканца. Али, за разлику од књиге и истоименог филма, у нашем случају нема нимало романтике.

Допрло ми је до ушију да је нова управа донела ову одлуку не би ли заштитила квалитет будућих издања Центра. У то име, једини аутори и уредници тих издања моћи ће да буду само професори на ФИЛУМ-у и чланови Академије. Ако се покаже да је ова изјава аутентична, онда њу заиста није вредно коментарисати. Мора бити да над нама као нацијом виси нека стара зла коб која нас непрекидно тера да сечемо гране на којима седимо, да бацамо у шпил добитне карте – бирајте метафору, има их колико год хоћете. Као секретар Одсека за језик и књижевност (будући да ме нико није ни званично ни незванично обавестио да то више нисам), одговорно тврдим да је наше схватање посла који нам је поверен било не да промовишемо београдске ауторе у Крагујевцу, већ да – посредством Центра – ауторе са Филума, из Академије и са Београдског универзитета промовишемо по славистичким центрима широм света. Мислим да су нам циљеви били добри и да смо у томе потпуно успели – иако нико од нас није академик.

Успели смо, међутим, и у нечем још важнијем. Када сам склапала први зборник (Лицеум број 2, број 1 је издао Одсек за историју) *Од мита до фолка*, реакција мојих колега је била: то је сувише смело, ти лансираш само млађе и контроверзне научнике, немаш ниједно од познатих имена, пропашће ти књига. Ни у чему нису били у праву. Прво, имали смо чувено име, једно али итекако вредно. Академик Милка Ивић, са својим огромним знањем од којег је била већа само њена научна радозналост, није одолела изазову језика турбо фолк новокомпоноване музике и није се устручавала да сарађује са неафирмисаним уредником почетником. Друго, књига није пропала већ је – напротив – постала класик у својој врсти. Треће и најважније, избор имена је био пун погодак. Молим присутне колеге фолклористе да не сузбијају осмехе кад будем навела имена млађих научника из 1996: Љубинко Раденковић, Ненад Љубинковић, Биљана Сикимић, Александар Лома, Ана Радин, Светлана Безданов Гостимир... Петнаест година касније са највећим задовољством могу рећи да се ситуација уопште није променила. Данашња млада имена, она која ћете наћи у *Гмазовима и летачима*, су: Часлав Николић, Андреј Фајгел, Немања Радуловић, Лидија Делић, Јасмина Ахметагић и многа друга. Запамтите их, за њих ће се још чути.

Шта рећи на самом крају? Ако је већ нужно да Лицеум буде овако сурово одстрелен, мени је драго да он одлази у причу на крилима наших *Птица*. Кад боље размислим, можда је ствар са новом управом у томе што се плаши змија и осталих гмизаваца, а није било прилике да јој се објасни како ове наше не уједају. Или се можда варам?

У сваком случају, *salve tibi*, Лицеуме. Било је лепо док је трајало.

